

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ

У статті представлено аналіз понять “психологічна готовність” та “мотиваційна готовність до військової служби”. Мотиваційна готовність інтерпретується як стійке, багатоаспектне особистісне утворення, що вміщує комплекс складників, адекватних вимогам, змісту та умовам діяльності. Формування мотиваційної готовності припускає розвиток у студентської молоді усвідомлення важливості цивільного захисту Батьківщини, відстоювання національних інтересів та незалежності держави. Охарактеризовано структурні компоненти мотиваційної готовності до військової служби: прагнення виконувати свій обов’язок щодо захисту Вітчизни, інтерес до військової діяльності, прагнення до успіху (потреба успішного виконання службових завдань), відповідальне виконання службового обов’язку, наполегливість в досягненні цілей, прагнення показати себе з кращого боку при виконанні обов’язків, позитивне ставлення до військової служби у ЗСУ. Подано результати діагностики мотиваційної готовності студентської молоді до військової служби, до захисту Вітчизни.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, стан готовності, готовність до діяльності, психологічна готовність до військової служби, мотиваційна готовність до служби в армії, військова служба.

Загострення в останні роки соціально-політичної ситуації в українській державі ставить нагальним розв’язання питання ефективного забезпечення національної безпеки та суверенності, що вимагає теоретичного та практичного переосмислення основ патріотизму, пошуку нових підходів до організації системи виховання студентської молоді, зокрема до патріотичного і його складника – військово-патріотичного виховання.

Зараз проблема патріотичного виховання є вкрай актуальною, оскільки від її розв’язання багато у чому залежить наше майбутнє.

Патріотичне виховання, як зазначається у Концепції військово-патріотичного виховання молоді України, має забезпечувати формування “самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов’язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу” [2, с. 31].

Невід’ємним складником патріотичного виховання (а за часів воєнної загрози одним із головних) є військово-патріотичне виховання, що спрямоване на становлення громадянина-патріота, готового у будь-який час стати на захист Вітчизни, розвиток у зростаючій особистості прагнення проходити службу в Збройних Силах України, оволодівати військовими знаннями, здобувати військові професії [2]. До того ж військово-патріотичне виховання повинно забезпечувати підвищення суспільної значущості, престижу військової служби, ефективну підготовку молоді до захисту Вітчизни, формування у молодого покоління фізичної і психологічної готовності до проходження військової служби.

Питанню визначення понять “готовність” і “психологічна готовність” присвячено праці К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, М. Дяченка, Л. Кандибовича, В. Моляка, В. Рибалка, П. Рудика, Д. Узнадзе, В. Шадрікова, В. Ядова, В. Ягупова тощо.

Так, Л. Карамушка розуміє готовність як сукупність знань, умінь та навичок, мотиваційних диспозицій, особистісних проявів, що зумовлює виникнення будь-якої цілеспрямованої діяльності, визначає її регуляцію, стійкість та ефективність. Готовність, на думку дослідниці, є складним, системним особистісним утворенням, що вміщує такі пов’язані між собою складники, як мотиваційний, когнітивний, операційний та особистісний [4, с. 41].

Готовність до військової служби військовими психологами розуміється по-різному, але найчастіше її визначають як систему психологічних якостей і станів особистості, що зумовлюють здатність до ефективного виконання військовослужбовцем громадянських та конституційних зобов’язань у справі захисту Вітчизни. Готовність до військової служби характеризується відповідальним виконанням військових обов’язків і має у своїй структурі мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та поведінково-діяльнісний складники [5; 6].

На думку В. Івашковського, готовність до військової служби є багатоаспектною, багаторівневою, складною системою психічних особливостей індивіда, що поєднує мотиваційні, пізнавальні, емоційно-вольові компоненти, розвиток яких зумовлюється впливом суспільно-історичного контексту, індивідуально-ціннісними якостями, специфікою побудови навчально-виховного процесу [3].

Стан психологічної готовності до діяльності виникає, коли суб’єкт на основі наявних потреб і мотивів визначає для себе мету. Далі індивід створює план, модель, схему майбутніх дій. Згодом він приступає до втілення готовності в предметних діях, використовує оптимальні умови й засоби, що забезпечують реалізацію мети, співвідносить перебіг і проміжні результати з поставленою метою, коректує виконання завдання.

Мета статті – охарактеризувати сутність та визначити особливості мотиваційної готовності як одного зі складників психологічної готовності молоді до захисту Вітчизни.

Д. Швець, досліджуючи особливості готовності майбутніх офіцерів МВС до охорони та забезпечення громадського порядку, характеризує останню як “сукупність мотиваційних, ціннісних, пізнавальних, креативних емоційно-вольових якостей особистості, загальний психологічний та фізіологічний стан, що забезпечує спрямованість особистості на успішне виконання професійних дій” [7].

Формування психологічної готовності до військової служби означає утворення тих необхідних диспозицій особистості, які допомагають індивідові керувати власною психікою, сумлінно та відповідально виконувати службові обов'язки, ефективно діяти у складних обставинах. Мотиваційна готовність, будучи одним з основних компонентів психологічної готовності до військової служби, зумовлює успішність її виконання. Саме мотиви визначають, чим є у психологічному плані той чи інший поведінковий акт, який зміст він має для індивіда.

Формування у студентської молоді мотиваційної готовності до військової служби спрямоване на розвиток у студентів позитивного ставлення до військової служби, усвідомлення важливості захисту своєї країни, відстоювання національних інтересів, безпеки та суверенності держави.

Студентство припадає на юнацький вік (15/17–19/21 років) та період молодості (19/21–25/30 років). Період юнацького віку характеризується переоцінкою ціннісних орієнтирів, становленням життєвих орієнтирів і перебудовою мотивації поведінки. Проте дослідники вказують, що свідома регуляція власної діяльності і поведінки ще не достатньо сформовані у цьому віці, що може проявлятися у невмотивованому ризику, невмінні спрогнозувати результати своїх дій і вчинків, що зумовлюються не завжди гідними мотивами.

Мотиваційну готовність студентської молоді до захисту Вітчизни, до служби в армії ми розуміємо як сукупність потреб, мотивів, установок, ціннісних орієнтацій, ідеалів особистості тощо. Рівень сформованості мотиваційної готовності до військової служби зумовлюється ступенем розвитку таких суб'єктивних показників, як прагнення служити у військових підрозділах, інтерес до військової діяльності, ідеали військовослужбовців як взірць для наслідування, патріотична свідомість та почуття, переконання у необхідності військового захисту країни [1].

Узагальнюючи напрацювання науковців у межах дослідження мотиваційного аспекту психологічної готовності до різних видів діяльності, зокрема військової, її структурними компонентами доречно виокремити такі: прагнення виконувати свій обов'язок щодо захисту Вітчизни, інтерес до військової діяльності, прагнення до успіху (потреба успішного виконання службових завдань), відповідальне виконання службового обов'язку, наполегливість у досягненні цілей, прагнення показати себе з кращого боку під час виконання обов'язків, позитивне ставлення до військової служби у ЗСУ [1, с. 94].

Діагностика мотиваційної готовності студентів до захисту Вітчизни проводилась на базі МНУ імені Василя Сухомлинського. Із цією метою розроблено два опитувальники, спрямовані на визначення різних показників сформованості патріотизму і готовності студентів до захисту Вітчизни. Вони містили 18 і 25 запитань, що передбачали надання відповідей на основі вибору з декількох запропонованих розгорнутих або коротких висловлювань. Кількісний та якісний аналіз відповідей досліджуваних дозволив нам отримати інформацію про певні аспекти мотиваційної готовності студентів до захисту Вітчизни. Питання анкет покликані з'ясувати думки, погляди опитуваних студентів про патріотизм, про те, яке місце він займає в їхньому житті. У першому опитувальнику питання сформульовано такі питання: “Як Ви розумієте патріотичне виховання; хто і де повинен його проводити; чи є сенс у патріотичному вихованні у наш час; чи вважаєте ви себе патріотом?” тощо. Серед представлених відповідей, кожна з яких характеризувала найбільш важливий для студентів аспект життєдіяльності, позитивне ставлення до патріотизму виявилось на другому ранговому місці – 36 % опитуваних. Третина опитуваних студентів обирали або невизначені позиції з відповідями: “не знаю; мені це незнайоме; не знаю, що це означає” – 39 % або негативні: “ні; не згоден; не бачу в цьому сенсу тощо” – 25 %. Із цього випливає, що студенти усвідомлюють, що таке патріотизм, і вважають, що його необхідно закладати ще з дитинства. Патріотизм як цінність не є найбільш значущою якістю, але він все ж таки проявляється у сучасній молоді певною мірою: у відчутті поваги до рідної країни, у знанні про своє історичне минуле, у громадській активності. У цьому важливе місце посідає сімейне виховання.

На визначення ставлення студентів до військової служби в Збройних силах України були спрямовані питання іншого опитувальника: “Чи обізнані ви із законами України?”, “Чи є Ви законослухняним громадянином?”, “Хто, на вашу думку, повинен захищати Батьківщину?”, “Чи бажаєте ви проходити військову службу?”, “Чи є потреба у підвищенні престижу Збройних Сил України?” тощо. Для надання відповідей запропоновано три варіанти: так, ні, не знаю. За результатами опитування нами отримано такі дані: обізнані із законами і готові до виконання свого обов'язку, якщо доведеться – 39 %; знають закони, але відчувують певну тривогу, побоювання щодо військової служби – 33 % опитаних респондентів. Третина молоді не виявили бажання проходити військову службу або зазначили, що вони до цього не готові. Таких респондентів виявилось 28 %. Відповідаючи на запитання: “Як на вашу думку, чи необхідні державі Збройні сили?”, студенти (48 %) відповіли “Так”, зазначивши при цьому, що особисто вони хотіли б уникнути військової служби, а якщо це не є можливим, то служити неподалік місця проживання. Такі відповіді свідчать про те, що у сучасна молодь ще не достатньо усвідомлює суспільну значущість та необхідність військової служби.

Діагностика мотиваційної готовності студентів до захисту Вітчизни виявила, що в системі ціннісних орієнтацій студентів усвідомлення ними своєї причетності до виконання обов'язків щодо захисту Вітчизни

посідає другорядне місце, витісняючись прагматичними цінностями. Найбільш значущими цінностями для студентської молоді є такі: індивідуалістичні – 40 %, спілкування – 18 %, готовності до військової служби у ЗСУ – 16 %, реалізації власного “Я” – 14 %, досягнення цілей – 12 %.

На ставлення студентської молоді до військової служби, до виконання свого обов'язку щодо захисту Вітчизни впливають процеси і явища становлення особистості в соціумі, зокрема думки, поради найближчого оточення (батьків, родичів і друзів). Звичайно, дуже важливим є той факт, хто і як уперше розповість юнакові про службу в армії, про військову діяльність, про необхідний шлях солдата, який йому належить пройти. Результати нашого дослідження виявили, що більшість опитуваних студентів дізналися про службу в Збройних силах від своїх батьків і саме вони спричинили вплив на цінності і мотиви, які сформувалися у юнаків.

Висновки. Таким чином, результати констатувального експерименту свідчать про те, що як в умовах закладів вищої освіти, так і в умовах сім'ї, ще не використані всі можливості для формування особистості патріота-громадянина України, готового до виконання своїх обов'язків щодо захисту Вітчизни. Цей факт зумовлює необхідність визначення психолого-педагогічних умов та побудови моделі формування мотиваційної готовності студентів до захисту Вітчизни в умовах освітньо-виховного середовища університету.

Використана література:

1. Бабаян Ю. О. Формування мотиваційної готовності студентської молоді до захисту Вітчизни як педагогічна проблема. *Педагогічні науки* : збірник наукових праць. 2017. Вип. 79(1). С. 92–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zprrp_2017_79%281%29_20.
2. Івашковський В. В. Концепція військово-патріотичного виховання молоді України. Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / ред. рада : І. Д. Бех (гол.) та ін. Київ : Паливода А. В., 2014. Вип. 2. С. 28–45.
3. Івашковський В. В. Педагогічні умови формування готовності старшокласників до служби в Збройних силах України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2002. 20 с.
4. Карамушка Л. М. Психологія управління : навчальний посібник. Київ : Міленіум, 2003. 344 с.
5. Сухушин М. П., Палагеша В. О. Військово-патріотичне виховання молоді : підручник. Київ : ВД “Слово”, 2009. 488 с.
6. Ягупов В. В. Військова психологія : підручник. Київ : Тандем, 2004. 656 с.
7. Швець Д. В. Підготовка майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 225 с.

References:

1. Babaiian, Yu. O. (2017). *Formuvannya motyvaciinoj gotovnosti molodi do zahystu Vitshyzny yak pedahohichna problema*. [Forming of motivational readiness student young people for defense of Fatherland as pedagogical problem]. *Pedagogichni nauky*: Issue 79 (1). (pp. 92–95) [in Ukrainian].
2. Ivashkovskiy, V. V. (2014). *Kontseptsiiia viiskovo-patriotychnoho vykhovannia molodi Ukrainy* [The concept of military-patriotic education of youth in Ukraine]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriia i metodyka hortynhu*: Issue 2 (pp. 28–45). Kyiv : Palyvoda A. V. [in Ukrainian].
3. Ivashkovskiy, V. V. (2002). *Pedagogichni umovi formuvannya gotovnosti starshoklasnikiv do sluzhby v Zbroinykh sylakh Ukrainy* [Pedagogical conditions of forming of students readiness for service in the Armed Forces of Ukraine] Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
4. Karamushka, L. M. (2003). *Psihologiya upravlinnya* [Psychology of management]. Kyiv, 344 [in Ukrainian].
5. Sukhushyn, M. P. (2009). *Viiskovo-patriotychno vykhovannia molodi* [Military-patriotic education of youth]. Kyiv, 488 [in Ukrainian].
6. Yahupov, V. V. (2004). *Viiskova Psihologiya* [Military psychology]. Kyiv, 656 [in Ukrainian].
7. Shvets, D. V. (2016). *Pidhotovka Maibutnikh Ofitseriv MVS Ukrainy do okhorony i zabezpechennia hromadskoho poriadku v protsesi fakhovoi pidhotovky* [Preparation of future officers of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for the protection and maintenance of public order in the process of professional training] Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

Бабаян Ю. О., Тертычная А. А. Особенности мотивационной готовности студенческой молодежи к защите Отечества

В статье представлен анализ понятий “психологическая готовность” и “мотивационная готовность к военной службе”. Мотивационная готовность рассматривается как устойчивое, многоаспектное личностное образование, которое включает комплекс составляющих, адекватных требованиям, содержанию и условиям деятельности. Формирование мотивационной готовности предполагает развитие у студенческой молодежи осознания важности гражданской защиты Родины, отстаивание национальных интересов и независимости государства. Охарактеризованы структурные компоненты мотивационной готовности к военной службе: стремление выполнять свой долг по защите Отечества, интерес к военной деятельности, стремление к успеху (потребность успешного выполнения служебных задач), ответственное выполнение служебного долга, настойчивость в достижении целей, стремление показать себя с лучшей стороны при исполнении обязанностей, положительное отношение к военной службе в ВСУ. Представлены результаты диагностики мотивационной готовности студенческой молодежи к военной службе, к защите Отечества.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, состояние готовности, готовность к деятельности, психологическая готовность к военной службе, мотивационная готовность к службе в армии, военная служба.

Babaiian Y. O., Tertychna A. O. Features of motivational readiness of student young people for defense of Fatherland

This paper presents analyze of concepts “psychological readiness” and “motivational readiness for military service”. It is demonstrated that the state of psychological readiness has a complex structure and is an expression of the totality of intellectual,

emotional, motivational, volitional aspects of the personality and thinking in their correlation to external conditions and upcoming problems. Motivational readiness is interpreted as a stable, multidimensional formation of the personality that contains components that are adequate to the requirements, content and conditions of the activity. It emphasizes that motivational readiness is an essential prerequisite for purposefulness and efficiency, higher level of formation of which helps the young people to carry out their duties more qualitatively. The structural components of motivational readiness for military service are shown. The features of motivational readiness of young people for military service, for defense of Fatherland are certain.

Key words: patriotism, patriotic education, readiness condition, activity readiness, psychological readiness for military service, motivational readiness for service in an army, military service.

UDC 37.013.83

Berestok O. V., Kurinnyj O. V., Shcherbyna Y. M.

ANDRAGOGY AS AN ART OF SELF-REALIZATION OF A PERSON

The article deals with the main tendencies of the development of andragogy from a scientific and practical point of view. A detailed description of the adult learning andragogy system at different historical stages is presented. The task of the science of adult education in light of the trends of modern society and its role in the implementation of professional and social aspirations of an adult are shown. The basic tasks of adult education and their difference from the peculiarities of the pedagogical system are determined. The general tendencies, content, sources, means, forms and methods of adult learning process are highlighted. The key ways of overcoming the contradictions that arise in the path of self-improvement of an adult in the present are called. It is emphasized that andragogy is a science created for people independent, who aspire to self-realization in various spheres of activity. The basic andragogy provisions, which do not contradict the didactic principles of pedagogy, are formulated, but supplement and promote their development.

Key words: andragogy, pedagogy, adult education, self-perfection, the andragogical system, technology of joint activity, technology of reflectivity, self-realization.

The aspiration to become an independent and self-governing personality and the desire for self-realization and self-perfection transform a modern adult into a “person of learning”, take him or her into new and new spheres and forms of cognition, and new technologies for the transfer of information and organization of learning offer him or her enormous opportunities for satisfying his or her educational needs.

Speaking and thinking about adult learners as pupils or students, the stereotypes that are common to the situation of a school or college for pedagogy dealing with children, adolescents, but not with adults, are transferred. Recently, in the pedagogy they deal with a special direction which has been identified as the theory and practice of adult education called andragogy. Its foundation is to take into account the peculiarities of adult learners and the context they are taught in.

Like any other science, andragogy has its structure, conceptual approach and terminological constituent. Since it reveals the general patterns of adult education, it highlights the theory of adult learning. Andragogy examines and sets the basic laws of the activity of those who study in the process of learning and therefore its component is the technology of adult learning.

The purpose of the article is to study andragogy by its most general categories: the characteristics of the adult learner, the process of adult learning, the relationship of andragogy with different branches of education, patterns and trends in the development of education and the very andragogy.

The growing importance of the science of adult education is a recognized fact. There is no country on earth where technological, socio-economic and cultural progress does not depend on the study of andragogy. There is no country that would not link its future with the future development of this science. In the present century, sociologists consider the science of adult education to be very important. A characteristic trend of historical changes in andragogy is reflected in its compliance and organizational personality, expressed in the increase in the number of educational institutions, created exclusively for the adult population, in the growth of the diversity of programs that they are offered. As a consequence of this global process, a range of realities, that are not found in children's and youth science, arises and appears there. J. Draper, investigating the origin and development of andragogy, believes that the preconditions for its appearance are: the humanistic social philosophy of 1700–1800's, the beginning of the working-class movement in the twentieth century in Germany and the United States, the rapid development of adult education after the Second World War, intensity research in the field of adult education and substantiation of the viability of the andragogical theory. He noted that “the consideration of the metamorphosis of the andragogy / adult education is important for the search for the identity sector. The search definition was also an attempt to humanize and understand the educational process of adults” [1, p. 5].

Alexander Kapp, a German teacher, was the first who defined the term of andragogy in 1833. In his definition he used some constituents of Plato's education theory. Andragogy (andr– meaning “man”) could be contrasted with